

סיכום ספר שמות – לשימוש פרטי למורים ולתלמידים

מתוך האתר של מאיר אביטן www.meir-avitan.co.il

פרק כ"ג		
סיכום		
<p>צדק במשפט (א'-ג')</p> <p>1. "לא תשא שמע שוא": א. אסור לאדם לקבל לשון הרע. ב. אסור לדיין לשמוע את טענת אחד הצדדים במשפט (בעל דין) לפני שיבוא הצד השני (בעל דין חברו).</p> <p>2. "אל תשת (אל תשים) ירך עם רשע (עד רשע - עד שקר) להיות עד חמס": אסור לאדם להצטרף לעדות של עד שקר הרוצה להעיד.</p> <p>3.</p>		
פסוק ב'	פירוש רבותינו	פירוש עפ"י הפשט
א. "לא תהיה אחרי רבים לרעות"	לא הולכים במשפט אחרי רוב של דיין אחד, כדי לחייב עונש מוות.	אם דיינים רשעים מטים משפט, אל תלך אחריהם למרות שהם הרוב.
ב. "ולא תענה על ריב לנטות"	ריב (רב): לא לנטות מדברי הרב, ולכן במשפט שואלים קודם את הדיינים הפשוטים מה דעתם, ורק אח"כ שואלים את הדיינים הגדולים.	לפי הפשט מחברים את חלק ב' וחלק ג' של הפסוק: אל תענה לנידון תשובה שאינה משפט צדק, תשובה הנוטה אחרי הרוב שהטו משפט, דהיינו: גם אם רוב הדיינים הטו משפט אתה תאמר לנידון את המשפט האמיתי.
ג. "אחרי רבים להטות"	צריך ללכת אחרי רוב של שני דיינים או יותר כדי לחייב אדם מיתה.	
<p>4. "ודל לא תהדר בריבו": אל תזכה עני במשפט (כשאינו צודק) מתוך שאתה מרחם עליו. (כדאי לשים קודם את הפשט ואח"כ את פירוש רבותינו [משמאל לפשט])</p> <p>עזרה לזולת (ד'-ה')</p> <p>1. מצוות השבת אבידה: כשתפגוש ("כי תפגע") שור או חמור של אויביך תועה – השב לו את אבידתו.</p> <p>2. מצוות פריקה: "כי (שמא) תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו, וחדלת מעזוב לו?! (האם לא תעזור לו?!)" - עזוב תעזוב עמו (עזור לו לפרוק את המשא מעל הבהמה).</p> <p>הוראות לשופט (ו'-ח')</p> <p>1. לא להטות משפט אביון.</p> <p>2. להתרחק מדבר שקר.</p> <p>3. "ונקי וצדיק אל תהרוג".</p> <p>נקי: אם יצא אדם בדינו חייב מיתה, הרי שאם מישהו מצא אחר כך זכות לאותו אדם, חייבים להחזירו למשפט, כדי שניתן יהיה להצילו ממוות.</p> <p>צדיק: אם אדם יצא זכאי במשפט, הרי שאם מישהו מצא אחר כך איזו חובה לאותו אדם, אין</p>		

- מחזירין אותו למשפט: "וצדיק (מי שיצא זכאי במשפט) אל תהרוג".
"כי לא אצדיק רשע": ה' לא יצדיק רשע, וממילא אם מגיע לאדם זה מוות, אזי למרות שבי"ד זיכוהו ידאג ה' לכך שהוא ימות בצורה אחרת.
4. "ושוחד לא תקח": אפילו אם נותן אדם לדיין שוחד כדי שישפוט משפט צדק, אסור לדיין לקחת, קל וחומר שאסור לקחת שוחד כדי להטות משפט.
5. "וגר לא תלחץ": אסור ללחוץ גר, שהרי אנו היינו גרים במצרים ואנו יודעים כמה קשה לגר.

מצוות המועדים (י'-י"ט)

א. המועדים (י'-ט"ז)

1. מצוות שמיטה: שש שנים עובדים, ובשנה השביעית "תשמטנה" "ונטשתה".
פירוש א': תשמטנה: אין לעשות עבודה, ונטשתה: אין לאכול לאחר זמן הביעור (הזמן שבו כלו פירות השביעית מן השדה. בזמן זה חובה לכלות פירות השביעית המצויים בבית ע"י איבודם מהעולם או ע"י הפקרתם).
פירוש ב': תשמטנה: אין לעשות עבודה גמורה כגון חרישה וזריעה, ונטשתה: אין לזבל, ולקשקש (לשים קש) באדמה. את תבואת השמיטה יאכלו העניים והחיות.
דיני שמיטה אלו נוהגים גם בשדה לכן (שדה תבואה) וגם בכרם ובזית.
2. מצוות שבת (י"ב).
3. חג המצות: יש לאכול מצות שבעה ימים, "ולא יראו פני ריקם": צריך להביא קרבן עולה כשעולים לרגל(ט"ו).
4. חג הקציר (שבועות): מביאים בכורים. (בעקבות הבאת קרבן שני הלחם בעצרת [שבועות] אפשר היה להביא מהתבואה החדשה למנחה, והיה מותר להביא בכורים למקדש) (ט"ז).
5. חג האסיף (סוכות) (ט"ז).

* פסוק י"ג סוטה מעניין המועדים ואומר: א. "ושם אלוהים אחרים לא תזכירו": אסור להזכיר שם ע"ז, כגון שאסור לומר לאדם 'שמור לי ליד עבודת כוכבים פלונית'.
ב. "לא ישמע על פיך" - אסור לעשות שותפות עם עכו"ם, כי זה יכול לגרום לכך שבגללי הוא ישבע בעבודת כוכבים שלו.

ב. חובות הקשורות לרגלים (י"ז-י"ט)

1. הזכרים צריכים לעלות 3 פעמים בשנה לרגל.
 2. "לא תזבח על חמץ דם זבחי" - אין לשחוט את קרבן הפסח בי"ד בניסן לפני ביעור חמץ.
 3. "ולא ילין חלב חגי עד בוקר" - איסור הלנת חלב מחוץ למזבח עד הבוקר.
 4. מצוות הבאת ביכורים (גם בשמיטה).
- פסוק י"ט - "לא תבשל גדי בחלב אמו" - איסור בשר בחלב. איסור זה נכתב בתורה 3 פעמים כדי ללמד שאסור לבשל בשר בחלב, אסור לאכול בשר וחלב, ואסור להינות מכך (כגון אסור לתת לכלב).

כיבוש הארץ והיחס לגויי הארץ (כ'-ל"ג)

ה' אמר שהוא ינהיג את העם באמצעות מלאך, והוא מזהיר את העם לשמוע בקול המלאך.
ה' הזהיר את העם שלא יושפעו מגויי הארץ, והבטיח ברכה למי שיעבוד את ה'. ה' אמר שיעזור לעם לכבוש את הארץ, וישלח צרעה שתגרש את החוי, הכנעני והחתי.
העמים יגורשו מהארץ לאט, כדי שהארץ לא תהיה שממה ולא יתרבו חיות השדה.
גבולות הארץ המובטחת הינם מים סוף עד ים פלישתים (הים התיכון), ומהמדבר עד הנהר (נהר פרת).
ה' אסר על ישראל לכרות ברית עם יושב הארץ כדי שלא יחטיאו את העם.

שאלות ותשובות פרק כג'		
תשובה	שאלה	
<p>א. 1. יש לשמוע את דברי שני הצדדים במשפט, ואין להסתמך רק על דברי צד אחד.</p> <p>2. אין לפסוק דין מוות עפ"י רוב של דיין אחד, אלא דרוש רוב של שני דיינים לפחות, אבל אפשר לפסוק דין לטובה עפ"י רוב של דיין אחד.</p> <p>3. אין לזכות מישהו מתוך סיבה לא עניינית, כגון, רחמים על אדם מפני שהוא עני.</p> <p>4. אם חויב אדם בדין ואמר אח"כ אדם כלשהו שיש לו זכות ללמד עליו – מחזירים אותו לבי"ד, ואם יצא אדם זכאי בדין ואמר אח"כ אדם שיש לו חובה ללמד עליו אין מחזירין אותו לדין, שכן לא הורגים "נקי" (מי שלא עשה מעשה המחייב בעונש) ולא "צדיק" (שביה"ד הצדיקו וזכהו בדין).</p> <p>5. איסור לקיחת שוחד (אפילו לשם משפט אמת). ב. גם לצורך דין אמת אין לעשות מעשה לא כשר – לקיחת שוחד, שהרי כבר נאמר קודם לכן שאין להטות את הדין ("לא תטה משפט"), וכאן נאמר שאף לשם דין אמת אין לקחת שוחד.</p>	<p>ע"ן בשמות כ"ג, א-ח.</p> <p>א. ציין 5 ציוויים המפונים לדיינים הנזכרים בפס' א- ג ובפס' ו- ח. היעזר ברש"י.</p> <p>ב. מה מוסיפה התורה בפסוק ח' על הנאמר בפסוק ו' (רש"י).</p>	<p>1</p> <p>פרק כג</p> <p>עפ"י שאלת בגרות דיני דיינים (א'-ח')</p>
<p>1. יש להשיב בהמה שהלכה לאיבוד לבעליה גם אם בעליה הוא אויבך.</p> <p>2. יש לעזור לחמור הנושא עליו משא משקל כבד וכורע תחת העומס גם אם הוא חמור שונאך (וכן כולל הדבר כל בהמת שונאך הנמצאת בצרה).</p>	<p>כתוב בלשונך את שתי המצוות הכתובות בפס' ד- ה. היעזר ברש"י.</p>	<p>2</p> <p>כג</p> <p>בגרות שור אויבך וחמור שונאך (ד'-ה')</p>
<p>א. "לא תשא שמא שוא" - התורה מזהירה שלא להאמין לדברי לשון הרע ולקבלם. או התורה מזהירה את הדיין שלא לדון עד שלא יגיעו שני בעלי הדין. "לא תשא את שם ה' אלקיך לשוא" - התורה מזהירה שלא להישבע שבועת שווא (שקר).</p> <p>ב. האזהרה היא שלא להפר שבועה או נדר שאדם נשבע או נדר.</p>	<p>א. על מה מזהירה התורה באמרה: "לא תשא שמע שוא" (שמות כ"ג, א') ועל מה היא מזהירה בפסוק "לא תשא את שם ה' אלקיך לשוא" (שמות כ', ז)? (רש"י).</p> <p>ב. על מה מזהירה התורה במילים: "לא יחל דברו" (במדבר ל', ג')? היעזר בפירוש רש"י.</p>	<p>3</p> <p>פרק כג</p> <p>עפ"י שאלת בגרות</p>
<p>א. 1. אדם שבי"ד חייבו בדין – אם נמצאה לו אח"כ סיבה לזיכוי יעשה לו משפט חוזר ("נקי").</p> <p>2. אדם שיצא זכאי בדין ("צדיק") סיים בכך את התהליך ואם נמצאה אח"כ עדות שמרשיעה אותו – לא יעשה לו משפט חוזר.</p>	<p>א. מהם שני הדינים הנזכרים במשפט "ונקי וצדיק אל תהרג" (פס' ז')? היעזר ברש"י.</p> <p>ב. מה באה התורה לנמק במילים "כי לא אצדיק רשע" (רש"י).</p>	<p>4</p> <p>פרק כג</p>

סיכום ספר שמות – לשימוש פרטי למורים ולתלמידים

www.meir-avitan.co.il מתוך האתר של מאיר אביטן

<p>ב. במקרה שבו חלה טעות ונמצאה עדות מרשיעה לגבי אדם שזוכה בדיון – אל לו לשופט לחשוש מעיוות הצדק כי הקב"ה יודע מי זכאי ומי חייב ויש לו דרכים משלו לנקוט בדרך הצדק.</p>		<p>עפ"י שאלת בגרות נקי וצדיק (ז')</p>
<p>א. * אין עובדים את הקרקע בשנת שמיטה. * כשכלו פירות שביעית מן השדה ("זמן הביעור") יש להשמיד פירות השביעית הנמצאים בבית או להפיקם. * אין מעשר בשביעית (האביונים לא צריכים להפריש מעשר). 2. תכלית המצווה לפי פסוק זה היא מתן האפשרות לאביונים ליהנות מפירות שדך. ב. 1. מצוות עלייה לרגל בפסח, שבועות וסוכות. 2. אלקנה אבי שמואל הנביא קיים מצווה זו בעלותו למשכן שהיה אז בשילה. ג. לא לעלות לרגל בידיים ריקות, אלא להביא עולות לזבוח לה'.</p>	<p>א. 1. כתוב שני איסורים הנזכרים בפסוק י"א בהקשר לקדושת שביעית. היעזר ברש"י. 2. מהי תכלית מצוות השביעית לפי פסוק זה? (שים לב כי הפסוקים הסמוכים למצוות השביעית עוסקים בדיני בין אדם לחברו). ב. 1. מהי המצווה עליה מדברת התורה בפסוק י"ז ומהם התאריכים לקיומה? 2. על מי מסופר בספר שמואל כי קיים מצווה זו? (שמ"א א', ג). ג. כתוב מצוות 'לא תעשה' המוטלת על האדם בזמן העלייה לרגל. היעזר ברש"י לפס' ט"ו.</p>	<p>5 פרק כג עפ"י שאלת בגרות קדושת הזמן (י' - י"ט)</p>
<p>א. שבת נזכרה כאן כדי להדגיש שאל לו לאדם לחשוב שמפני שכל השנה עניינה "שבת" הרי שאין צורך בשנה זו לשמור על שבת בראשית. ב. שלושה רגלים נזכרו כאן כדי שידעו שגם בשנת שמיטה יש לעלות לרגל. כמו כן יש להביא ביכורים גם בשנת שמיטה.</p>	<p>הפסוקים המדברים על זמנים מיוחדים מזכירים את שנת השמיטה, שבת ושלושה רגלים. א. מדוע נזכרה השבת לצד אזכור שנת השביעית? (רש"י לפסוק י"ב). ב. מדוע נזכרו שלושה רגלים בהקשר לשנת שמיטה ומדוע נזכרו בהקשר זה "ראשית ביכורי אדמתך" (רש"י לפסוקים י"ז, י"ט).</p>	<p>6 פרק כג זמנים מיוחדים ם (י"ב - י"ז)</p>
<p>א. 1. ה' ילחם לישראל באויביהם (אם ישמרו מצוותיו). 2. ה' יברך את מזונם ואת מימיהם של ישראל ויסיר ממנו כל מחלה (אם עובדים את ה'). ב. <u>יהושע ה', יג-טו</u>: מלאך ה' התגלה אל יהושע במעמד המזכיר את התגלות ה' למשה בסנה הבוער במטרה לחזקו מצד אחד, ולהזכיר לו כי רק אדם הוא הנתון בשליחות ה' מצד שני. <u>שופטים ב', א-ד</u>: מלאך ה' נגלה לישראל ב"בוכים" כדי להוכיחם סמוך לכניסתם לארץ על שלא הקפידו על התרחקות מהגויים ושבירת מצבותיהם כפי שצוו. <u>שופטים ו', יא-כד</u>: מלאך ה' נגלה אל גדעון כדי להכינו לשליחותו כשופט ולחזקו בעניין ישועת ישראל מיד מדין. <u>שופטים י"ג, ג-ב</u>: ז: מלאך ה' נגלה אל אשת מנוח, בשר</p>	<p>א. כתוב שתי הבטחות לעם ישראל הכתובות בפסוקים כ"ה-כ"ה. ב. ציין שני מקרים בהם מסופר בנביאים ראשונים על התגלות מלאך ה' וציין לגביהם אל מי התגלה המלאך ומה הייתה מטרת התגלותו.</p>	<p>7 פרק כג עפ"י שאלת בגרות (כ' - כ"ה)</p>

סיכום ספר שמות – לשימוש פרטי למורים ולתלמידים

www.meir-avitan.co.il מתוך האתר של מאיר אביטן

<p>לה על לידת שמשון והדריך אותה כיצד לנהוג בו.</p>		
<p>א. 1. ניצחון על אויביהם היושבים בארץ. 2. גבול רחב: מים סוף עד הים התיכון ומהמדבר עד הנהר (פרת). 3. אריכות ימים 4. ריבוי טבעי – יפרו וירבו ולא יהיו בהם עקרות והפלת ולדות. ב. יהושע אוסף את ישראל לפני מותו, מזכיר להם הניסים שעשה ה' עמם והחובה לשמור מצוותיו, ובתוך כך מזכיר את הצרעה ששלח ה' לגרש הגויים מפניהם (יהושע כ"ד, יב).</p>	<p>א. ציין ארבע הבטחות טובות הכתובות בפסוקים כ"ו- ל"ג שיכולות להתממש בזמן כניסת עם ישראל לארץ. ב. עיין בפסוק כ"ח וכתוב מי מזכיר כנביאים ראשונים שהצרעה אכן סייעה לישראל בכבוש הארץ? ציין מקור מדויק לתשובתך.</p>	<p>8 פרק כג עפ"י שאלת בגרות (כ"ו- ל"ג)</p>
<p>א. אם יוריש ה' את כל הגויים בבת אחת הארץ תיעשה שממה ירבו בה חיות השדה, ולכן יוריש ה' את הגויים בשלבים עד שבני ישראל יתנחלו בה וידאגו לעבודת האדמה. ב. ה' השאיר גויים בארץ גם כעונש על שישראל לא התאמצו מספיק להוריש את כל הגויים, וגם כדי לנסות בם את ישראל אם יושפעו מהם או ישמרו את מצוות ה' כאשר צוו. (וכן "ללמדם מלחמה"). ג. ה' מחזק את יהושע לפני מעבר הירדן ומבטיח גבול רחב לישראל בתנאי שהם יכבשו את בגבולות האלה ("כל מקום אשר תדרוך כף רגלכם בו") ובתנאי שיהושע ינהיגם בדרך התורה.</p>	<p>א. מהי הסיבה שה' לא הוריש את הגויים שבארץ בשנה אחת עפ"י הכתוב בפסוקים כ"ט- ל"י? ב. מהן שתי הסיבות הנזכרות בשופטים ב', כ- ג', ד לכך שה' השאיר חלק מהגויים בארץ? ג. באיזה הקשר נזכרו בספר יהושע גבולות הארץ המובטחת הנזכרים בפסוק ל"א, ומהו התנאי לירושת השטחים הכלולים בגבולות אלה? (א', ג- ט).</p>	<p>9 פרק כג עפ"י שאלת בגרות (כ"ט- ל')</p>
<p>א. 1. לגרשם מהארץ. 2. לא לכרות להם ברית. ב. 1. לא לעבוד לאלהיהם. 2. להשמיד את הע"ז שלהם. ג. מלאך ה' הוכיחם על שלא השמידו את הע"ז של הגויים ושלא נמנעו מלכרות ברית.</p>	<p>א. ציין שני ציוויים הכתובים בפסוקים כ"ז- ל"ג בנוגע לגויים היושבים בארץ ישראל. ב. כתוב שני ציוויים נוספים בנוגע לע"ז בארץ (פסוק כ"ד). ג. על אילו מהציוויים הכתובים בשמות כ"ג הוכיח מלאך ה' את ישראל בספר שופטים (ב', ב)?</p>	<p>10 פרק כג עפ"י שאלת בגרות הורשת הגויים (כ"ז- ל"ג)</p>